

Гейвич Нелла Миколаївна
Яструбинська початкова школа
Миколаївської сільської ради
Сумського району Сумської області

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ВИХОВАННЯ

Анотація: у статті розглянуто особливості формування громадянської ідентичності як одного зі складових компонентів виховання.

Ключові слова: *громадянська ідентичність, виховання, національна духовність, патріотизм.*

Актуальність дослідження. Для України на сучасному етапі розвитку, як ніколи раніше, стоїть завдання виховання такого змісту патріотизму, який найбільшою мірою сприятиме вихованню патріотів ХХІ ст., а не повторюватиме урізані варіанти патріотизму минулих століть. Ідея патріотизму в умовах духовного розвитку країни має вийти на якісно новий рівень трактування та розуміння.

Патріотизм має виражати інтереси держави та громадян України, стати загальнодержавною ідеєю, посідати домінантне становище стосовно будь-якого приватного патріотизму.

Успішне здійснення перебігу реформ неможливе, якщо система виховання підростаючого покоління не матиме жодних духовно-моральних засад, а також любові до своєї Вітчизни. Саме тому на часі активні пошуки орієнтирів для практичних потреб виховання в середовищі непорушних засад національної духовності, які зберігаються віками й не піддаються жодному сумніву в сьогоденні: православ'я й інші релігії, державність, патріотизм, соборність, милосердя, взаємодопомога, добродійність, а також цінностей, які забезпечують майбутнє: ініціативність, соціальну мобільність,

заповзятливість, толерантність. Одне з головних місць в цьому списку займає громадянська ідентичність.

Таким чином, склалися об'єктивні передумови розроблення педагогічних умов формування громадянської ідентичності учнівської молоді, які містять вихідні установки, мету, зміст, завдання, принципи, напрями, форми, методи, а також організаційні умови забезпечення успішності діяльності. Сутність цієї діяльності визначається, з одного боку, інтересами і вимогами суспільства, соціальних і державних інститутів до особистості, з іншого боку - інтересами самої особистості, її ставленням до питань, які розв'язуються суспільством і державою. Тому тема нашої статті є дуже актуальною.

Мета дослідження: розкрити особливості формування громадянської ідентичності як компоненту виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Громадянська ідентичність являє собою цілісне ставлення до соціального і природного світу на основі здійснення вільного усвідомленого вибору й самовизначення в умовах поваги права інших на свій вибір.

Проблема ідентичності є домінантною для сучасної людини, особливо людини молоді. При цьому існує конкуренція між різними ідентичностями та їхня ієрархія. Передусім йдеться про громадянську ідентичність – політичну за своїм характером, та культурні ідентичності, пов'язані з етнічними, релігійними та іншими соціокультурними засадами. Водночас для молоді актуальними є й субкультурні ідентичності, які за певних умов можуть чинити домінантний вплив на свідомість і поведінку молодих людей.

Сьогодні держава докладає значних зусиль для формування громадянської солідарності та громадянської єдності на основі єдиної нації. Громадянська ідентичність є основою безпеки держави і суспільства. Однак, формування громадянської ідентичності в усіх соціально значущих соціальних групах стикається з певними труднощами, особливо коли йдеться

про громадянську ідентичність як основу патріотичного та морального виховання молоді.

У зв'язку з цим ми б хотіли звернути увагу на основні позитивні та негативні позиції, а також ризики та загрози у зазначеній царині.

Перше. За оцінками соціологів, починаючи з першої половини 2000-х років, спостерігається процес посилення громадянської ідентичності. Якщо в 1990-х роках домінували ідентичності етнічні, то сьогодні ідентифікація як українця для більшості українців стала основною.

Друге. Водночас зазначена тенденція не гарантує відсутності конкуренції між громадянською та іншими ідентичностями, особливо в певних групах молоді.

Третє. Громадянську ідентичність необхідно розглядати як основу для патріотичного та духовного виховання молоді.

Аналізуючи структуру громадянської ідентичності, можна визначити показники сформованості громадянської ідентичності.

У межах *когнітивного компоненту* учневі необхідно знати:

- кордони, географічні особливості, основні історичні події);
- соціально-політичний устрій (символіка, державна організація, державні свята);
- конституцію України (основні права та обов'язки);
- етнічну приналежність (традиції, культура, національні цінності);
- загальнокультурну спадщину України;
- орієнтацію в системі моральних норм і цінностей;
- екологічні знання (ставлення до природи, здорового способу життя,
- правила поведінки в надзвичайних ситуаціях);

У межах *ціннісного та емоційного компонентів* у школяра мають бути розвинені:

- почуття патріотизму та гордості за свою країну;
- позитивне прийняття своєї громадянської ідентичності;

- міжетнічна толерантність, готовність до рівноправної співпраці;
- доброзичливе ставлення до оточуючих, готовність протистояти насильству;
- позитивне сприйняття світу, повага до сімейних цінностей;
- моральна самооцінка.

Якщо брати до уваги *діяльнісний* компонент, який визначає ті умови, за яких формуються основи громадянської ідентичності, то сюди можна віднести:

- участь у шкільному самоврядуванні з урахуванням вікових категорій дітей;
- виконання норм і вимог шкільного життя;
- вміння вирішувати конфлікти, вести рівноправний діалог;
- участь у громадському житті школи [1].

Формування громадянської ідентичності - цілеспрямований, систематичний, багатоплановий процес.

Під час визначення переліку загальноосвітніх дисциплін, адекватних завданню формування громадянської ідентичності, необхідно враховувати:

1. освітній і виховний потенціал предметного змісту навчальної дисципліни з точки зору психологічного змісту громадянської ідентичності особистості в єдності всіх її структурних компонентів;

2. особливості організації навчально-пізнавальної діяльності, спрямованої на формування соціально-активної позиції учнів, особисту участь, пошук і досягнення соціального і духовного начала своєї Батьківщини та народу, що задають зону найближчого розвитку громадянської ідентичності особистості;

3. віково-психологічні особливості учнів і завдання розвитку на даній віковій стадії, що зумовлюють їхню сенситивність до формування різних аспектів громадянської ідентичності особистості;

4. систему міжпредметних та внутрішньопредметних зв'язків, що відкривають можливість реалізації інтегративного підходу до побудови навчального предмета і методів організації навчальної діяльності учнів;

5. зв'язок предметного змісту навчальних дисциплін із життєвим досвідом учня, можливості організації процесів смислопородження та смислоутворення, адекватних завданням формування громадянської ідентичності на кожному з вікових шаблів [3].

На основі проаналізованих наукових розвідок ми дійшли висновку, що робота з формування громадянської ідентичності учнів освітнього закладу має містити 3 основні, взаємопов'язані та взаємозалежні блоки:

1. Виховання громадянина в процесі навчання, яке реалізується через культурний компонент предметів, що формує національну самосвідомість. Важливо здійснювати добір змісту предметів з метою підвищення його духовного та громадянського потенціалу. Так само необхідно інтегрувати, координувати навчальний процес, розробляти та застосовувати нові, ефективні освітні технології.

2. Здійснювати громадянсько-патріотичне виховання в процесі позаурочної діяльності, що реалізується за допомогою комплексно-цільових програм, які спрямовані на формування активної громадянської позиції та самосвідомість громадянина України (інтелектуальне, патріотичне, естетичне, творче, фізичне, трудове, профорієнтаційне, учнівське самоврядування, сімейне, соціальне).

3. Так само громадянсько-патріотичне виховання школярів реалізується в процесі взаємодії з сім'єю та громадськими організаціями.

Висновки. Навчальний і виховний процеси в закладі освіти, що формують громадянську ідентичність через різні форми уроків, у позаурочній та позакласній роботі взаємопов'язані та взаємозалежні, що дає змогу успішно інтегрувати різноманітні види та форми занять, які використовуються всіма учасниками педагогічного процесу [2]. Впровадження напряму формування громадянської ідентичності школярів

повинно здійснюватися через сукупність сучасних форм і методів виховання, які забезпечують розв'язання педагогом поставлених завдань. Формування громадянської ідентичності підростаючого покоління безпосередньо пов'язане з його самовизначенням.

Список використаних джерел

1. Величко О. Ю. Зарубіжний досвід формування громадянської компетентності дітей і молоді // *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 13. С. 24-29.
2. Кісла Г. О. Ідентичності українських студентів як фактор конструювання міжетнічних відносин // *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2019. Вип. 19-20. С. 37-51.
3. Никитюк Г. Механізми регуляторного впливу держави на формування ідентичностей // *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2018. Вип. 1. С. 253-264.
4. Особливості соціально-культурної і громадянської ідентичності домінуючих // *Національна безпека і оборона*. 2018. №10.
5. Тищенко Ю., Горобчишина С. Громадянське суспільство в Україні та «політика ідентичності». Укр. незалеж. центр політ, дослідж. К. : [Агентство «Україна»], 2010. 456 с.
6. Федорова Є. В. Громадянська ідентичність в сучасній Україні є домінуючою. Режим доступу: URL: <http://biznes.km.ua/onenews/1173>